

Małgorzata KOŁODZIEJCZAK, Karolina PAWLAK

Konkurencyjność krajów Unii Europejskiej w międzynarodowym handlu usługami

Wzrost znaczenia usług jest zjawiskiem towarzyszącym rozwojowi cywilizacyjnemu, społecznemu i ekonomicznemu krajów. Usługi zyskują także coraz większy udział w tworzeniu PKB. Konsekwencją wzrostu znaczenia usług na rynkach krajowych jest zwiększanie się obrotów usługami w skali międzynarodowej, co przynosi korzyści zarówno ich eksporterom, jak i importerom. Prawidłowość ta jest potwierdzeniem tez formułowanych już w czasach rewolucji przemysłowej przez A. Smitha, dotyczących pozytywnych efektów ekonomicznych i społecznych związanych z możliwościami wolnej wymiany produktów pomiędzy krajami (Smith, 2007). Swobodna wymiana wytwarzanych usług stwarza również warunki do rozwoju coraz silniejszej konkurencji międzynarodowej, ograniczanej jedynie przez możliwości techniczne i opłacalność związaną z charakterem niektórych usług oraz koniecznością dostosowywania się do innych niż w kraju macierzystym warunków ekonomicznych, prawnych i społecznych występującą podczas świadczenia usług za granicą. A zatem, istotne znaczenie w rozwoju międzynarodowego handlu usługami ma jego liberalizacja, która wpływa na przyspieszenie rozwoju gospodarczego i (w dłuższej perspektywie czasowej) wzrost bogactwa wszystkich uczestniczących w niej państw (Smith, 2007). Zwiększenie presji konkurencyjnej powoduje, że kraje silniejsze, lepiej przygotowane i działające efektywnie znajdują się w lepszej sytuacji niż te, które muszą się dopiero dostosować, aby mogły skutecznie konkurować. Sprostanie wymaganiom coraz silniejszej konkurencji w warunkach liberalizacji międzynarodowego handlu usługami oraz rozwijających się zjawisk integracji i globalizacji należy traktować jako kluczowe wyzwanie dla sektora usługowego wszystkich krajów członkowskich Unii Europejskiej (UE)¹.

Celem artykułu jest utworzenie typologii krajów UE opartej na kryteriach dotyczących wartości eksportu w poszczególnych działach usług oraz na ich udziale w całkowitej wartości eksportowanych usług. Na podstawie zbudowanej typologii przeprowadzono analizę pozycji konkurencyjnej *ex post* państw UE we

¹ Globalizacja jest przekształcaniem liberalizacji i integracji rynków, dotychczas funkcjonujących w pewnej mierze w odosobnieniu, w jeden rynek światowy. W odniesieniu do poszczególnych rynków liberalizacja i postępująca za nią integracja mają różny zakres i intensywność (Kołodko G., 2003, s. 9—11).

wspólnotowym handlu usługami w 2009 r.². W badaniu konkurencyjności uwzględniono wybrane rodzaje usług stanowiących przedmiot wymiany handlowej, tj. usługi transportowe i turystyczne (mające największy udział w obrotach) oraz łącznościowe, budowlane, ubezpieczeniowe, finansowe, a także informatyczne i informacyjne.

UWAGI METODYCZNE

Termin „konkurencyjność” należy do grupy pojęć powszechnie i często stosowanych zarówno w teorii, praktyce, jak i metodologii badań ekonomicznych, ale jednocześnie pozostaje jednym z najbardziej niejednoznacznie zdefiniowanych i wieloaspektowych. Obfitość definicji wynika m.in. z prób kojarzenia tej kategorii pojęciowej z różnymi teoriami ekonomii, w tym przede wszystkim z teorią wzrostu gospodarczego, handlu międzynarodowego, mikroekonomii, a w ostatnich latach także z teorią międzynarodowej migracji czynników produkcji i teorią lokalizacji oraz zarządzania³. Najczęściej jednak konkurencyjność jest odnoszona do rynku międzynarodowego, a więc do gospodarki otwartej, uczestniczącej w międzynarodowym podziale pracy (Skawińska, 2002). Zakładając, że konkurencyjność przejawia się wyłącznie na rynkach zagranicznych, bo tylko na nich jest przez wielu badaczy oceniana (Wziątek-Kubiak, 2003), nurt handlowy stał się najbardziej popularnym i rozwiniętym kierunkiem badań nad konkurencyjnością. Odwołując się do tego poglądu, przez pojęcie międzynarodowej pozycji konkurencyjnej rozumie się stan i zmiany udziałów danego kraju w obrotach międzynarodowych (w handlu towarami, usługami i czynnikami wytwórczymi), a także ewolucję struktury tych obrotów, z odpowiednimi przemianami jakościowymi włącznie (Misala, 2007). Można ją również interpretować jako zdolność do konkutowania w danym momencie, co wskazuje na statyczny charakter analizy.

Typologię krajów Unii Europejskiej przeprowadzono z wykorzystaniem metody Warda, z grupy hierarchicznych aglomeracyjnych metod analizy skupień. Przy formowaniu klas dokonano standaryzacji cech i wykorzystano odległość euklidesową.

W klasyfikacji uwzględniono wskaźniki odzwierciedlające sytuację w handlu usługami. Przeprowadzono szereg prób tworzenia typologii na podstawie różnych zestawów cech. Zestaw cech przedstawiony w artykule okazał się jedynym, który jednocześnie spełnia merytoryczne i statystyczne kryteria doboru. Po wyeliminowaniu zmiennych silnie ze sobą skorelowanych⁴, typologię skon-

² Analizę wykonano na podstawie dostępnych danych z opracowań UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development — Konferencja Narodów Zjednoczonych do Spraw Handlu i Rozwoju).

³ Szerzej na ten temat: Pawlak K., Poczta W. (2011), s. 41—49.

⁴ Zbadano korelację wyjściowego zestawu cech, a następnie wyeliminowano cechy wysoko skorelowane z pozostałymi. Wśród tych cech znalazły się usługi łącznościowe, budowlane, ubezpieczeniowe oraz informatyczne i informacyjne.

struowano z wykorzystaniem następujących wskaźników, charakteryzujących handel usługami:

- 1) wartość eksportu usług transportowych w mld USD,
- 2) wartość eksportu usług turystycznych w mld USD,
- 3) wartość eksportu usług finansowych w mld USD,
- 4) udział usług transportowych w całkowitej wartości usług eksportowanych w analizowanych państwach w %,
- 5) udział usług turystycznych w całkowitej wartości usług eksportowanych w analizowanych państwach w %,
- 6) udział usług finansowych w całkowitej wartości usług eksportowanych w analizowanych państwach w %.

Usługi transportowe i turystyczne uznaje się za główne branże usługowe⁵, do których należy prawie połowa światowego handlu usługami⁶. Natomiast usługi finansowe w międzynarodowym handlu usługami odgrywają ważną rolę w budowie konkurencyjnych i wydajnych, a przez to również bardziej stabilnych systemów finansowych (Kuźnar, 2007).

Wyodrębnione klasy typologiczne krajów scharakteryzowano za pomocą celowo dobranego zestawu ilościowych mierników międzynarodowej pozycji konkurencyjnej *ex post*. Zastosowano wskaźniki ujawnionych przewag komparatywnych, w tym indeks relatywnej komparatywnej przewagi eksportu (*XRCA*), indeks relatywnej chłonności importu (*MRCA*) oraz relatywnej przewagi handlu (*RTA*). Wskaźniki ujawnionych przewag komparatywnych wyznaczono na podstawie następujących formuł:

$$XRCA_{ik} = \frac{X_{ik}}{X_{im}} \cdot \frac{\sum_{j, j \neq i} X_{jk}}{\sum_{j, j \neq i} X_{jm}} \quad MRCA_{ik} = \frac{M_{ik}}{M_{im}} \cdot \frac{\sum_{j, j \neq i} M_{jk}}{\sum_{j, j \neq i} M_{jm}} \quad RTA_{ik} = XRCA_{ik} - MRCA_{ik}$$

gdzie:

X — eksport,

M — import,

i, j — kategorie produktów,

k, m — kraje.

Następnie oceniono je sumarycznie, wykorzystując występujące pomiędzy nimi zależności. Dodatkowo wartości wskaźnika *RTA* i większe od jedności war-

⁵ Kołodziejczak i in. (2011), s. 26—34.

⁶ Rok 2009 jest pierwszym od 1980 r., kiedy zarówno w imporcie, jak i eksporcie udział branży transportowej i turystycznej w międzynarodowej wymianie usług ogółem wyniósł poniżej 50% (UnctadStat-Reports, 2011).

tości *XRCA* informują o wysokiej konkurencyjności (+), natomiast gdy wskaźnik *RTA* jest ujemny, a *MRCa* powyżej jedności, to badany kraj wykazuje brak konkurencyjności (–). W pozostałych przypadkach wyniki analizy nie są jednoznaczne (+/–) (Frohberg, Hartmann, 1997).

W badaniach wykorzystano dane statystyczne pochodzące z opracowań Konferencji Narodów Zjednoczonych do Spraw Handlu i Rozwoju.

TYPOLOGIA KRAJÓW UE ZE WZGLĘDU NA POZYCJĘ KONKURENCYJNĄ W MIĘDZYNARODOWYM HANDLU USŁUGAMI

W wyniku przeprowadzonej aglomeracji z wykorzystaniem wykresu jej przebiegu⁷, otrzymano sześć skupień państw UE, różniących się pomiędzy sobą wartością eksportu poszczególnych rodzajów usług oraz ich udziałem w całkowitej wartości usług eksportowanych przez analizowane kraje (wykr. 1 i 2, tabl. 1 i 2).

**TABL. 1. ŚREDNIE WEWNĄTRZKLASOWE CECH AKTYWNYCH
OKREŚLAJĄCYCH POZYCJĘ KONKURENCYJNĄ
W MIĘDZYNARODOWYM HANDLU USŁUGAMI KRAJÓW UE W 2009 R.**

Wyszczególnienie	Ogółem ^a	Klasy					
		I	II	III	IV	V	VI
Wartość eksportu usług transportowych w mld USD	12,3	18,3	21,2	36,4	3,9	5,5	4,8
Wartość eksportu usług turystycznych w mld USD	12,7	17,3	47,7	15,9	4,6	3,8	7,3
Wartość eksportu usług finansowych w mld USD	5,0	44,6	4,7	4,1	2,6	0,1	0,3
Udział usług transportowych w całkowitej wartości usług eksportowanych w analizowanych państwach w %	25,8	9,6	16,7	35,3	13,7	44,5	24,6
Udział usług turystycznych w całkowitej wartości usług eksportowanych w analizowanych państwach w %	26,0	9,8	39,0	12,5	16,6	24,8	38,4
Udział usług finansowych w całkowitej wartości usług eksportowanych w analizowanych państwach w %	6,5	41,4	4,2	2,6	9,1	2,3	1,5

^a Średnia ważona dla wszystkich klas.

Ź r ó d ł o: opracowanie własne na podstawie danych UnctadStat-Reports (2011).

⁷ Wykres przebiegu aglomeracji może wskazać miejsce przecięcia dendrogramu. Najczęściej dokonuje się go w miejscu, w którym uwidacznia się wyraźne spłaszczenie. Jest to miejsce, w którym wiele skupień uformowało się w bardzo zbliżonej odległości wiązania (Stanisz, 2007; Błażejczyk-Majka, Kala, 2005, s. 6).

TABL. 2. CHARAKTERYSTYKA TYPÓW KRAJÓW WYODRĘBNIONYCH ZE WZGLĘDU NA POZYCJĘ KONKURENCYJNĄ W MIĘDZYNARODOWYM HANDLU USŁUGAMI

T y p	Charakterystyka typu krajów	Liczba krajów	Kraje tworzące typ
I	o bardzo wysokiej wartości eksportu usług finansowych, jak i ich bardzo wysokim udziale w całkowitej wartości usług eksportowanych oraz o niskim udziale usług transportowych i turystycznych w całkowitej wartości usług eksportowanych tych krajów	2	Wielka Brytania, Luksemburg
II	o bardzo wysokiej wartości eksportu usług turystycznych oraz o wysokim udziale tych usług w całkowitej wartości usług eksportowanych tych krajów	3	Włochy, Hiszpania, Francja
III	o bardzo wysokiej wartości eksportu usług transportowych oraz o niskim udziale usług turystycznych w całkowitej wartości usług eksportowanych tych krajów	4	Dania, Niemcy, Holandia, Belgia
IV	o niskim udziale usług transportowych w całkowitej wartości usług eksportowanych tych krajów	5	Irlandia, Malta, Szwecja, Finlandia, Cypr
V	o wysokim udziale usług transportowych w całkowitej wartości usług eksportowanych tych krajów	5	Grecja, Łotwa, Litwa, Rumunia, Estonia
VI	o wysokim udziale usług turystycznych w całkowitej wartości usług eksportowanych tych krajów	8	Słowacja, Słowenia, Portugalia, Bułgaria, Węgry, Polska, Czechy, Austria

Źródło: jak przy tabl. 1.

Według wyodrębnionych typów przeprowadzono analizę konkurencyjności *ex post* (tabl. 3). Pierwszy typ utworzyły dwa wysoko rozwinięte państwa Europy Zachodniej — Wielka Brytania i Luksemburg, które osiągnęły wysoką pozycję konkurencyjną w handlu usługami łącznościowymi, uzyskały dodatnią wartość wskaźnika relatywnej przewagi handlu (*RTA*) i większą od jedności wartość wskaźnika relatywnej komparatywnej przewagi eksportu. Wartość eksportu usług łącznościowych w tych krajach, kształtująca się na poziomie 11 mld USD, stanowiła 26% wartości eksportu tych usług ogółem w UE, a ich udział w unijnym imporcie wynosił 20% (ponad 8,5 mld USD). Państwa te, generując 66% eksportu i 50% importu, tj. odpowiednio 90 mld USD i 30 mld USD, odgrywały znaczącą rolę w unijnym handlu usługami finansowymi, pomimo że nie uzyskiwały przy tym relatywnej przewagi handlu ($RTA = -2,9$)⁸.

W typie drugim znalazły się trzy kraje Europy Południowej, generujące przewagę komparatywną ($XRC > 1$ i $RTA > 0$) w zakresie usług turystycznych i budowlanych. Warto podkreślić, że państwa zaliczone do tego typu osiągnęły w zakresie usług turystycznych i budowlanych jeden z wyższych poziomów przewagi konkurencyjnej wśród krajów Wspólnoty. Ponadto, były jednymi z większych eksporterów i importerów tych usług w strukturach UE. Łącznie dostarczały one odpowiednio ok. 42% i 33% wolumenu eksportu oraz wchłania-

⁸ UnctadStat-Reports (2011).

ły ponad 25% i 32% importu usług turystycznych i budowlanych UE. W krajach tego skupienia relatywnie niekonkurencyjne na rynku Wspólnoty i mniej znaczące w eksporcie (ale nie w imporcie) były usługi transportowe i ubezpieczeniowe ($MRC A > 1$ i $RTA < 0$).

Typ trzeci utworzyły: Dania, Niemcy, Holandia i Belgia. Na podstawie wykonanej analizy pozycji konkurencyjnej *ex post*, najniżej na Jednolitym Rynku Europejskim (JRE) oceniono konkurencyjność branży usług turystycznych. Zamożne państwa zaliczone do tej klasy typologicznej są bowiem największymi w skali UE importerami usług turystycznych, jednocześnie mniej aktywnie uczestniczącymi w ich eksporcie. Przewagę konkurencyjną uzyskiwaną przez kraje sklasyfikowane w tym skupieniu w handlu usługami ubezpieczeniowymi oraz finansowymi można ocenić jako średnią, a w handlu pozostałymi grupami usług jako wysoką. Jest to o tyle istotne, że kraje te aktywnie uczestniczyły w unijnym handlu tymi usługami. Ich największymi w skali Wspólnoty eksporterami i importerami były Niemcy, które generowały średnio od ok. 10% do 30% obrotów ogółem UE⁹.

W typie czwartym znalazły się trzy kraje wyspiarskie — Irlandia, Malta i Cypr oraz dwa skandynawskie — Szwecja i Finlandia. Analiza wskaźników opartych na udziałach w rynku i handlu wykazała, że państwa te osiągnęły silną pozycję konkurencyjną w handlu usługami informatycznymi i informacyjnymi. Realizowane przez nie obroty rzędu 45 mld USD stanowiły prawie 1/2 eksportu usług z UE¹⁰. Nieporównywalnie mniejszy był natomiast ich import, bowiem wartość zagranicznych zakupów tego typu usług kształtowała się na poziomie zaledwie 5 mld USD (ok. 11% ogólnej wartości ich importu do UE).

**TABL. 3. ŚREDNIE WEWNĄTRZKLASOWE WSKAŹNIKÓW KONKURENCYJNOŚCI
HANDLU USŁUGAMI W KRAJACH UE W 2009 R.^a**

Wyszczególnienie	Ogółem ^b	Klasy					
		I	II	III	IV	V	VI
Usługi transportowe							
XRCA	1,6	0,4	0,8	2,7	0,6	3,2	1,2
MRCA	1,3	0,5	1,1	1,9	0,8	2,0	1,1
RTA	0,3	-0,1	-0,3	0,8	-0,2	1,1	0,1
Ocena sumaryczna	+	+/-	-	+	+/-	+	+
Usługi turystyczne							
XRCA	1,4	0,4	2,3	0,5	0,7	1,2	2,3
MRCA	1,0	0,8	1,0	1,0	0,9	1,1	1,2
RTA	0,4	-0,4	1,3	-0,5	-0,1	0,1	1,1
Ocena sumaryczna	+	+/-	+	-	+/-	+	+

^a Dane nie sumują się ze względu na elektroniczne zaokrąglanie danych. ^b Średnia ważona dla wszystkich klas.

⁹ UnctadStat-Reports (2011).

¹⁰ W latach 1998—2004 Irlandia była największym w świecie eksporterem usług informatycznych i informacyjnych, od 2005 r. ustępuje pod tym względem tylko Indiom (UnctadStat-Reports, 2011).

**TABL. 3. ŚREDNIE WEWNĄTRZKLASOWE WSKAŹNIKÓW KONKURENCYJNOŚCI
HANDLU USŁUGAMI W KRAJACH UE W 2009 R.^a (dok.)**

Wyszczególnienie	Ogółem ^b	Klasy					
		I	II	III	IV	V	VI
Pozostałe usługi							
XRCA	1,2	3,8	0,6	1,0	2,7	0,4	0,5
MRCA	1,3	3,0	1,0	0,8	2,3	0,6	0,9
RTA	-0,1	0,8	-0,4	0,2	0,3	-0,2	-0,4
Ocena sumaryczna	-	+	-	+	+	+/-	+/-
w tym usługi:							
łącznościowe							
XRCA	1,1	1,5	0,8	1,2	0,6	1,5	1,1
MRCA	1,2	1,3	0,9	1,0	0,9	1,9	1,2
RTA	-0,1	0,2	-0,1	0,1	-0,3	-0,4	-0,1
Ocena sumaryczna	-	+	+/-	+	+/-	-	-
budowlane							
XRCA	1,0	0,3	1,4	1,0	0,5	1,0	1,2
MRCA	1,2	0,6	1,3	0,8	0,6	1,6	1,6
RTA	-0,2	-0,3	0,1	0,2	-0,1	-0,6	-0,4
Ocena sumaryczna	-	+/-	+	+	+/-	-	-
ubezpieczeniowe							
XRCA	0,6	2,1	0,4	0,5	1,2	0,2	0,4
MRCA	1,1	1,4	1,0	0,5	1,7	1,0	1,1
RTA	-0,5	0,7	-0,5	-0,1	-0,5	-0,8	-0,7
Ocena sumaryczna	-	-	-	+/-	-	-	-
finansowe							
XRCA	1,1	9,6	0,5	0,3	1,2	0,2	0,2
MRCA	1,6	12,5	0,7	0,4	1,4	0,5	0,7
RTA	-0,5	-2,9	-0,2	-0,1	-0,2	-0,3	-0,6
Ocena sumaryczna	-	-	+/-	+/-	-	+/-	+/-
informatyczne i informacyjne							
XRCA	1,0	0,5	0,3	0,7	2,8	0,6	0,6
MRCA	1,0	0,8	0,6	1,3	1,0	1,1	1,1
RTA	0,0	-0,3	-0,2	-0,5	1,8	-0,5	-0,6
Ocena sumaryczna	+/-	+/-	+/-	-	+	-	-

^a Dane nie sumują się ze względu na elektroniczne zaokrąglenie danych. ^b Średnia ważona dla wszystkich klas.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z UnctadStat-Reports (2011).

Wysoki potencjał produkcyjny sprawił, że import usług informatycznych i informacyjnych podejmowany był rzadko i stanowił jedynie uzupełnienie produkcji krajowej. Niską konkurencyjnością, potwierdzoną wartościami wskaźników ujawnionej przewagi komparatywnej (*MRCA*>1 i *RTA*<0), charakteryzowały się usługi finansowe i ubezpieczeniowe. Co istotne, mimo braku przewagi komparatywnej w zakresie usług ubezpieczeniowych, wartość ich eksportu wynosiła 11 mld USD, a importu 9 mld USD. Stanowiło to prawie 30% udziału w całkowitym eksporcie i imporcie usług ubezpieczeniowych z oraz do UE. Pozostałe grupy usług cechowały się średnim poziomem konkurencyjności.

Piąty typ objął: Grecję oraz Łotwę, Litwę, Rumunię i Estonię, czyli państwa, w których usługi podlegają dopiero intensywnemu rozwojowi i dotychczas nie wyspecjalizowały się w handlu usługami. Najwyższym poziomem przewagi komparatywnej ($XRCA > 1$ i $RTA > 0$) odznaczały się usługi transportowe i turystyczne. Należy jednak mieć na uwadze, że choć w strukturze handlu usługami w tych krajach transport i turystyka stanowiły zazwyczaj 20—40%, to we wspólnotowych obrotach poszczególnymi rodzajami usług państwa te pełniły rolę marginalną. Udział eksportu i importu usług transportowych i turystycznych do oraz z krajów regionu Europy Środkowo-Wschodniej w wartości wymiany ogółem w UE (z wyjątkiem Grecji) nie przekraczał bowiem 1%. Warto podkreślić, że kraje te osiągnęły w zakresie usług transportowych najwyższy poziom przewagi konkurencyjnej spośród wszystkich krajów Wspólnoty. Pozbawiona przewagi konkurencyjnej była natomiast w państwach tego typu wymiana usług łącznościowych, budowlanych, ubezpieczeniowych oraz informatycznych i informacyjnych.

Do szóstego typu zaliczono sześć nowych krajów członkowskich UE z regionu Europy Środkowo-Wschodniej (Słowację, Słowenię, Bułgarię, Węgry, Polskę i Czechy) oraz Portugalię i Austrię. Najkorzystniejszą sytuację konkurencyjną osiągnęły one w wymianie usługami transportowymi i turystycznymi. Jednak państwa zaliczone do tego typu były jednymi z mniej znaczących eksporterów i importerów tych usług w UE. Łącznie dostarczały odpowiednio 12% i 17% wolumenu eksportu oraz 10% i 9% importu usług transportowych i turystycznych UE. Pomijając eksport usług budowlanych z Polski i Austrii oraz eksport usług informatycznych i informacyjnych z Czech i Austrii, zbliżone znaczenie w handlu wszystkich państw tego typu miały także pozostałe branże usługowe¹¹.

Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że w wyodrębnionych grupach państw występowała specjalizacja w zakresie określonych rodzajów usług. Wpływa to na uzyskiwaną przez nie przewagę konkurencyjną. W krajach UE położonych w basenie Morza Śródziemnego, dysponujących ku temu warunkami przyrodniczymi oraz tradycjami historyczno-kulturowymi, występowała przede wszystkim wyraźna specjalizacja eksportowa i przewaga komparatywna w usługach turystycznych. Państwa skandynawskie oraz Cypr, Irlandia i Malta osiągnęły silną pozycję konkurencyjną w rozwoju usług informatycznych i informacyjnych. Ponadto, wysoko rozwinięte kraje Europy Zachodniej wyspecjalizowały się w usługach transportowych oraz łącznościowych. Kraje z Europy Środkowo-Wschodniej, charakteryzujące się niższym poziomem

¹¹ UnctadStat-Reports (2011).

rozwoju gospodarczego niż kraje Europy Zachodniej i znajdujące się w stadium gospodarki industrialnej lub wczesnej fazie serwicyzacji, nie pełnią jeszcze istotnej roli w międzynarodowym handlu usługami.

dr Małgorzata Kołodziejczak, dr Karolina Pawlak — Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

LITERATURA

- Błażejczyk-Majka L., Kala R. (2005), *Metody analizy skupień do charakterystyki użytków rolnych wybranych państw Unii Europejskiej*, Roczniki Naukowe SERiA, tom VII, zeszyt 5
- Frohberg K., Hartmann M. (1997), *Comparing Measures of Competitiveness*, „Discussion Paper”, IAMO, Halle, No. 2
- Kołodko G. (2003), *Globalizacja a odrabianie zaległości rozwojowych*, [w:] *Globalizacja, marginalizacja, rozwój*, Kołodko G. (red.), Wyd. WSPiZ, Warszawa
- Kołodziejczak M., Pawlak K., Kołodziejczak W. (2011), *Struktura geograficzna i rodzajowa międzynarodowego handlu usługami*, „Handel wewnętrzny”, Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur, Warszawa, nr 2 (331)
- Kuźnar A. (2007), *Usługi w handlu międzynarodowym*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń
- Misala J. (2007), *Międzynarodowa zdolność konkurencyjna i międzynarodowa konkurencyjność gospodarki narodowej. Podstawy teoretyczne*, Politechnika Radomska
- Pawlak K., Poczta W. (2011), *Międzynarodowy handel rolny. Teorie, konkurencyjność, scenariusze, rozwój*, PWE, Warszawa
- Skawińska E. (2002), *Reakcje na zmiany a konkurencyjność przedsiębiorstw*, [w:] *Konkurencyjność przedsiębiorstw — nowe podejście*, E. Skawińska (red.), Wyd. Nauk. PWN, Warszawa-Poznań
- Smith A. (2007), *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, tom II, PWN, Warszawa
- Stanisz A. (2007), *Przystępny kurs statystyki z zastosowaniem STATISTICA PL na przykładach z medycyny. Analizy wielowymiarowe*, tom III, StatSoft, Kraków
- UnctadStat-Reports (2011), <http://unctadstat.unctad.org>, dostęp: 02.05.2011
- Wziętek-Kubiak A. (2003), *Konkurencyjność polskiego przemysłu*, Dom Wydawniczy BELLONA, Warszawa

SUMMARY

This article presents a typology of EU countries based on criteria of the exports value in the different types of services and their participation in the total value of services exported. An analysis of the competitive position ex post of the European Union states in the Community trade of services was prepared based on a constructed typology. The study of competitiveness takes into account the transport and tourism (the largest share of turnover) services as well as communications, construction, insurance, financial, IT and information services. The typology of EU countries was created using Ward's method, with a group of hierarchical agglomeration clustering methods.

РЕЗЮМЕ

Статья представляет типологию стран Европейского союза основанную на критериях касающихся стоимости экспорта по отдельным видам услуг, а также их доли в общем объеме экспортируемых услуг. На основе разработанной типологии был проведен анализ конкурентоспособной позиции ex post стран Европейского союза в торговле услугами внутри Сообщества. В обследовании конкурентоспособности учитывались транспортные и туристические услуги (имеющие самую большую долю в оборотах), а также услуги в области коммуникации, строительства, страхования, финансов, информатики и информации. Типология стран Евросоюза была разработана с использованием метода Уорда, из группы иерархических агломерационных методов кластерного анализа.